

בס"ד
עש"ק פר' פינחס
שנת תשס"ט לפ"ק
שנה ז'
[כל הזכויות שמורות]
א"ת

לעילוי נשמת מרת חנה רבקה העניג ע"ה בת הרה"ח ר' משה צבי הלוי אבעלעס ז"ל

שאלות ותשובות בירורי הלכות בנושאים השכיחים בענייני אורח ויו"ד

לדופקי בתשובה

ידי עיי חברת יגדיל תורה
שע"י ביהמ"ד החסידי בעלזא
(סט. קילדס) לונדון יצ"ו
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
הערות והארות יתקבלו בחסד
אצל העורך הר' שלמה דוד קליין
בטל' 00442088090840
פקס' 00442071836956

שאלה. הרבה בני"א שיש להם רכב לרשותם עשתימשים בהם גם לנסיעה לתפלה לבית הכנסת, ויש לעיין אם יש ענין עיווד ללכת ברגל לבית הכנסת עשום שכר פסיעות.

תשובה. מצד מצות ריצה לביהכ"נ יכול להניח הרכב במרחק מה מהביהכ"נ, ועי"ז יקיים ענין זה. אך מ"מ יש ענין ללכת רגלי כל הדרך מצד טירחא דגופא [שעדיף מטירחא דממונא שעולה ע"י הנסיעה ברכב] שיקבל עי"ז שכר פסיעות.

בשור"ע סי' צ' סעי' י"ב "מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה אפילו בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה, אבל כשיצא מבית הכנסת אסור לרוץ". ואיתא בגמ' ברכות דף ו' ע"ב דהוא עפ"י הפסוק "ונדעה נרדפה לדעת את ה'" וגו'.

ויש לחקור, דמהי מצות הריצה אם כדי להגיע מוקדם לבית הכנסת, או כדי לעורר התפעלות בגופו עם הליכתו לבית הכנסת מעין הנאמר בבית אלקים נהלך ברגש.

והנה הצליח בברכות שם כותב דאפילו באין זמנו בהול דהיינו שאפילו לא ירוץ יגיע קודם זמן התחלת התפילה, אפ"ה מצוה לרוץ להראות חשקו למצוה זו, [וע"ש דבשבת אינו מותר בכה"ג, ורק כשזמנו בהול]. ולמדנו מדבריו דיסוד מצות הריצה לביהכ"נ הוא כדי להראות חשקו למצוה זו, וממילא להראות חשקו לכך בודאי אי אפשר כי אם ע"י הליכה וריצה ברגלים בכון הבית כנסת והפעלת רגשי אבריו למצוה זו ע"י תנועותיו ותנועותיו.

ויתר על כן מבואר ברבינו יונה על הרי"ף [צ"ע לזה בציץ אליעזר ח"ב סי' י"ז אות ג'], שמפרש כונת ההוכחה מהפסוק של ונרדפה וגו', מפני שכל הדברים צריכין הקדמות והרדיפה בכאן היא הקדמה שמתוך חשקו ותאוותו הוא הולך במרוצה ומוזה יבוא אל הידיעה ע"ש. הרי שהרבינו יונה ביאר שהריצה היא לא רק כדי להראות חשקו למצוה זו, אלא באה במכוון לשם כך לעורר עי"ז את חשקו ותאוותו הפנימית וכל ישותו ולהכניס עי"כ שיהיו כלי קיבול לקליטת הידיעה והתכלית הנכסף. ומובן שע"י נסיעה ברכב לא מעוררים אף במשהו את החשק והתאוה הפנימית כפי שמעוררים הפעלתם החיונית ע"י תנועתם ותנועתם העצמית בריצה לשם השגת המטרה הנכספת.

והנה המשנ"ב (סק"מ) הביא בשם הפרישה שכתב בשם ספר היראה להרבינו יונה דעיקר הריצה יהיה כשבא סמוך לבהכ"נ דשם מינכר הוא שעושה לשם מצות בהכ"נ. ואם כן לפי דבריו יש מקום לומר שיכול לנסוע עם הרכב עד מקום שעדיין אין היכר שמתכוין בהליכתו לשם מצות ביהכ"נ וילך ברגל וכשיגיע סמוך לביהכ"נ ירוץ.

אלא שהמשנ"ב מוסיף בשם הפמ"ג דכ"ז במנחה וערבית, אבל בשחרית שהולך עם תלית ותפילין בידו תמיד מינכר הוא ומ"מ ברחוב עכו"ם לא ירוץ, ולפי"ז יהא תלוי אם לוקח עמו הטו"ת או לא, אלא שבלא"ה אנו שדרים בין העכו"ם לא ירוץ.

אמנם כל האמור הינה רק מטעם ריצה, אולם באמת יש עוד ענין של הליכה ברגל מטעם שכר פסיעות, והוא עפ"י מה דאיתא בסוטה דף כ"ב ע"א: קיבול שכר מאלמנה, דההיא אלמנה הדואי בי כנישתא בשביבותה, כל יומא הות אתיא ומצלא בי מדרשיה דר' יוחנן, אמר לה בתי לא בית הכנסת בשביבותך, אמרה ליה רבי ולא שכר פסיעות יש לי. ופרשי: למדנו שיטריח אדם עצמו במצוה לקבל שכר יותר. וכן איתא בב"מ דף ק"ז ע"א: אבל ביהכ"נ לא [דריש ר"י שיהא סמוך לביתו] ר' יוחנן לטעמיה דאמר שכר פסיעות יש.

ובשור"ת תורה לשמה להגאון בעל בן איש חי (סי' מ') כותב בהדיא כן לענייננו, וחו"מ: על אודות עשיר נכבד שביתו רחוק מבית הכנסת יותר מחצי שעה והוא אין לו טרחא בהלך זה אך להיותו עשיר נכבד זהו כבודו לעיני הרואים שאינם בני ברית שלא ילך ברגליו אלא ברכיבה והוא יש לו בהמה בביתו לרכוב עליה, אם יש בזה מצוה שילך דוקא ברגליו ולא ירכב, או"ד רוכב כמהלך חד הוא וגם ברכיבתו מקיים מצות הילוך לבית הכנסת.

ובדברי תשובתו הביא דברי הגמ' בסוטה הנ"ל, והוסיף להביא מה דאמרו בחגיגה דף ג' מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב כמה נאין רגליהם של ישראל בשעה שעולין לרגל, ומשמע כי אפילו העליה לרגל שהוא מקום רחוק וטרחא הרבה אפ"ה היו מודקדין ללכת ברגליהם, והגם שבודאי הרחוקים הרבה ביותר היו רוכבים עכ"ז נראה כאשר היו סמוך לירושלים היו הולכין ברגליהם.

וכן מה דאמרו בפ"ק דחגיגה שם ומי שאינו יכול לעלות ברגליו וכו' דמוכח מכל הסוגיא שם דקפדינן אהילוך מירושלים להר הבית, ומוסיף עלה מה דנאמר ע"פ הסוד ברבינו הארי"ז ז"ל בסוד עליה לרגל ברגלים כדי להמשיך כח הרגלים העליונים וכו', והוכיח שגם בהליכה לביהכ"נ יש טעם זה להילוך ברגלים, ועל כן זאת הלכה העלה, שבודאי גם במצות הליכה לבית הכנסת יש להקפיד בה שתייהי ברגלים דוקא כל היכא דהוא יכול להלך ברגליו ולא יחוש בזה על הכבוד לעיני הרואים אע"פ שהוא עשיר נכבד.

ובשור"ת ציץ אליעזר (שם) הוסיף על דבריו מדברי הרבינו בחיי (פ' משפטים כג - יד) שמביא מדרש שכתוב לאמר: שלש פעמים שלש רגלים ולהלך הוא אומר תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים, אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם וכן הכתוב אומר מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, עכ"ל. הרי מדרש מפורש בכאמור שצריכים לעלות ברגליהם דוקא, ועעו"ש מה שהאריך בזה.

גם בשור"ת בצל החכמה (ח"ד סי' כ"א) העלה עפ"י שיותר טוב להלך ברגל כדי שיטרח ויקבל שכר פסיעות. וכתב (בחלק ה' סי' ק"א) דעל אף דע"י הנסיעה יש טירחא דממונא שעולה לו סך מה עבוד כל נסיעה, מ"מ טירחא דגופא עדיף מטירחא דממונא, ועצם העובדא שנוסעים מוכיח שכן הוא, וע"ש שכ"כ נמי בשור"ת חזון נחום (סי' פ"ו אות ב').

ועיין גמ' סוכה מ"ט ע"ב ואר"א אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, ופרשי הנתניה היא הצדקה והטרחא הוא החסד, כגון מוליכה לביתו או טורח שתעלה לו להרבה כגון נותן לו פת אפויה וכו', עכ"ל. הרי כי חשיבות הנתניה תלוי ג"כ במדת הטרחא שבה, ועעו"ש בבצה"ח מה שהאריך בזה.

ועיין שם בבצל החכמה (ח"ד סי' כ"א) שהוכיח דאם ביתו רחוק מביהכ"נ יותר מפרסה פשיטא שאין זלזול בשכר פסיעות כשהוא נוסע בכלי רכב ואינו הולך לביהכ"נ ברגל שהרי בכה"ג אין עליו חובה ללכת לביהכ"נ כלל, וכ"ה להמשנ"ב אפי' כשאין ביתו רחוק מביהכ"נ רק מיל.

אבל כשאין מביתו עד ביהכ"נ אפי' מיל, ראוי לילך לביהכ"נ ברגל משום שכר פסיעות, ומי"מ אין חובה להזהיר ולהוכיח על כך מאחר ובעיריות גדולות הרבה פעמים גם אם ביתו קרוב לביהכ"נ, עסקו או מקום עבודתו רחוק מביהכ"נ הרבה, כך, שאם לא יסע לביהכ"נ במכונית ויצטרך אחר התפלה לחזור לביתו בשביל המכונית או ללכת מביהכ"נ לעסקו ומקום עבודתו ברגל, ימחר לגמור תפלתו ויקדים לצאת כדי שיגיע לעסקו בזמנו, ונמצא יצא שכרו בהפסדו, ע"כ מוטב שיסע לביהכ"נ במכונית כדי שתהא מכוניתו מוכנה לו לנסוע אחר התפלה למקום המיועד ויכול להתפלל עם הצבור בנחת כראוי. [א. ה. ונראה דעצם הדבר שיצטרך ללכת רגלי לביתו לקחת מכוניתו אין קפידא, שגם זה נכלל בשכר פסיעות].

ומי"מ ראוי שמפעם לפעם ילך לביהכ"נ ברגל להראות כי חפץ הוא בשכר פסיעות, ומה שרוב פעמים הוא נוסע במכונית, אנוס הוא לפי עסקיו, עכ"ד.

תשובה.

[א]. אם אוכל המזונות לשובע וכגון שלא שבע מסעודתו ואוכל המזונות למלא רעבונו, לכו"ע אין צריך לברך על המזונות.

[ב]. היכא שכיוון בהדיא בשעת ברכת המוציא לפטור את המזונות, בכל גווני יכול לאכלן בתוך הסעודה בלי ברכה אפילו באוכלו לקינוח. וכ"ש אם אכל לפני הסעודה מזונות דיכול להמשיך באמצע הסעודה.

[ג]. ועפ"י יש לומר דהאוכל אצל אחר או שאוכל בסעודת חתונה וכדומה, דלא יצטרך לברך, דאתכא דבעה"ב סמכינן, וממילא הו"ל כאילו כיוון בפירוש [וצ"ע].

יסוד דין אכילת מזונות באמצע הסעודה

בשו"ע (סי' קס"ח טע"י ח') "לחמניות וכו' ואי אכיל להו בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונים ברכה לפנייהם ולא לאחריהם" וכו'. ועי' מג"א, שו"ע"ר (סי"ב) וביה"ל (ד"ה טעונים) מש"כ בזה אי מיירי בכל מיני פת כסנין או דוקא באלו שיש להם ג' תנאי פת הבאה בכסנין, ע"ש שיש מבוכה בזה, ולכן למעשה נהגו בבעלזא שלא לאכול מזונות בתוך הסעודה. ומ"מ ישנם אופנים שלכל הדעות לא יצטרך לברך ברכה בתוך הסעודה וכדלהלן.

אוכלו לשובע

משמעות לשון המחבר שכתב דאי אכיל להו בתו הסעודה "שלא מחמת הסעודה" משמע דבאכלה מחמת הסעודה וכגון שלא שבע מסעודתו ואוכל המזונות למלא רעבונו בזה לכו"ע לא יצטרך לברך עליה ברכת מזונות, וכ"כ בעמק ברכה, דרישה, וכ"פ במג"א בשו"ע"ר ובמשנ"ב (סקמ"א וביה"ל סי"ג ד"ה ויר"ש), וכ"ז דלא כשיטת הט"ז (ובביאור שיטתו עי' בס' ברכת הנהנין ברכת מזונות להגר"מ שטרן שליט"א מעמ" נ"ג ואילך מש"כ בזה).

והנה בס' פני השלחן (עמ" מ"א) רוצה לומר דדוקא אלו מאכלים שלפעמים אוכלים אותם לקינוח ולפעמים לשובע ומזון, ולכן חיוב הברכה עליהם בתוך הסעודה תלוי לפי כוונת האוכל, אבל מאכלים כאלו שהרגילות לאוכלם רק לקינוח ולמתיקה אפשר שבהם לא תועיל כוונה לאוכלם לשובע ולמזון, ע"ש מש"כ בזה. אמנם באמת נראה פשוט דלא כוונתי, דאם אוכלם לשובע מה לי אם הדרך הוא לעולם כך או לא, כיון שלא שבע מאכילתו הרי המציאות מורה שאינו אוכלם לקינוח אלא לשובע, וכן סתמו בהספרים על הל' ברכות עי' וז"ה ופסק"ת.

ובפרט אם אוכלם באמצע הסעודה ולא לאחר גמר האכילה, דבזה יש סברא נוספת שלא ליצטרך לברך בכל אופן אפילו לקינוח, והוא עפ"מ"ש"כ בשו"ת שבת הלוי (ח"ג סי' י') להסתפק במי שאוכל פת הבא בכסנין באמצע הסעודה ממש ולא לאחר גמר האכילה לפני ברכת המזון שאין לו לברך עליהם, ויסוד דבריו עפ"י דברי הפני יהושע בדעת התוס', דהנה בגמ' איתא דעל פת הבב"כ שאוכלם בסעודה מברך לפנייהם ולא לאחריהם, ופ"י התוס' דמיירי שאוכלם בתוך הסעודה קודם ברכת המזון, ודייק מכאן הפנ"י דמשמע שאם אוכלם באמצע הסעודה ממש אין צריך לברך לפנייהם, וכתב הפנ"י דכנראה שכתבו כן מסברא דנפשיתיהו.

והקשה הפנ"י שמפשות לשון הטורש"ע שכתבו ולא חילקו בזה משמע דאפ"י בתוך הסעודה ממש צריך לברך לפנייהם ולא הביאו שום חולק בזה, ותימה על השו"ע והמפרשים שלא הרגישו לדברי התוס', בזה, ומסיק בצ"ע.

ובשבת הלוי הביא עוד ראשונים שכתבו כהתוס', ה"ה הרשב"א והמאירי, וכן ביאר גם דעתו של הרבינו יונה, וא"כ כשאוכל פת הבב"כ באמצע הסעודה ממש, מלבד הספק שכתב הביה"ל מהי פת הבב"כ, הצטרף ספק נוסף, והוא שיטת הראשונים הללו הסוברים שאין לו לברך כלל באמצע הסעודה, ולכן מסיק שם שמספק לא יאכלם בתוך הסעודה.

כוונה בברכת המוציא לפטור המזונות

בביאור הלכה (שם, וד"ה טעונים) מביא בשם ס' הלכה ברורה ובשם הח"א דהיכא שכיוון להדיא בברכת המוציא לפטור המיני מזונות, בכל גווני אין צריך

לברך עליה בתוך הסעודה. וראיתי בס' ברכת הנהנין (עמ" נ"ח) שנתקשה מאוד בדין זה, דהרי על הצד שהוא כיסנין וברכתן מזונות, א"כ הוי ל"י לברוכי במ"מ ומה מועיל במה שבירך על הפת המוציא, ע"ש מש"כ בזה באריכות. אך באמת הביאור הוא פשוט, דעי' בח"א (כלל נ"ח בנשמ"א ס"א) שפסק שאם בירך על פת הבאה בכסנין ברכת המוציא, יצא, וכן פסק באבן העזר (ועי' לס' ברכת הנהנין בעצמו בעמ" טו מה שחזיק דעה זו), וממילא מובן העצה לכיון לפטור, שהרי כאן רק מתורת ספק אנו אומרים שצריך לברך עליהם באמצע הסעודה, וא"כ היכא שכיוון בהדיא לפטרם בודאי דמהני, דהרי זה כאילו בירך עליהם להדיא ברכת המוציא דיוצא, וכאן מהני דבר זה אפ"י לכתחילה, שהרי לא ברור שצריך לברך עליהם ברכת מזונות באמצע הסעודה וכנ"ל. [וע"ע שו"ת אגורה באהלך עולמים ח"א].

האוכל בסעודת חתונה לא יצטרך לברך

ועי' בס' ברכת הנהנין (שם) שכותב דלפי דברי הביה"ל בשם ההל"ב והח"א י"ל דבחתונות שמביאים פת כיסנין בסוף הסעודה, לא יצטרך לברך עליהם לכו"ע, שהרי זה כאילו כיוון בהדיא בברכת המוציא לפטור את המזונות, דהרי אתכא דבעה"ב סמכינן והוי כאילו כיון להדיא, ומקור הדברים הוא עפ"מ"ש"כ הרמ"א (סי' רי"ב) לגבי דין קדימה בברכות שאם עבר ולא הקדים את הברכה שהי' צריך להקדים, אזי אם הברכות שוות יצא ואין צריך לחזור ולברך על זה שהי' לו להקדים ובלבד שהי' דעתו גם על זה בברכתו, וביאר שם המג"א (סקי"א) דאפ"י היו שניהם לפניו בעינן שיתכוין לו בפירוש לפטור דאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררא אלא דרך כוונה. וכתב שם בהגרע"א בשם שו"ת גינת ורדים (ח"א כלל א' סי' ז') דאם אוכל אצל בעה"ב כיון דאדעתא דבעה"ב סמיך הוי כאילו דעתו בפירוש לפטור כל מה שיביאו לו, והו"ד להלכה בביה"ל (סי' רי"א). וממילא לפי"ז יוצא גם לנידון דידן לענין האוכל מזונות בסעודה אצל אחרים שיהא נחשב ככיון להדיא בעת ברכת המוציא לפטור גם הפת כיסנין, ולא יצטרך לברך לכו"ע.

ועפ"י יצויר דין מעניין שהבעל הבית בעצמו יצטרך לברך על הפהב"כ אם לא היה דעתו בשעת ברכת המוציא לפטור, והאורח שמיסב על שלחן הבעה"ב לא יצטרך לברך, וצ"ע למעשה.

בלי הויות אביי ורבא אי אפשר להתקיים אפילו רגע אחד

פעם הלך הג"ר ברוך בער בעל ה'ברכת שמואל' זצ"ל לרופא ואחרי הטיפול ביקש הרופא לשאול שאלה. היות שלמד לאחרונה דברי הגמ' (סוכה כה) על ר' יוחנן בן זכאי שלא הניח דבר בתורה וכו' דבר גדול ודבר קטן, ואומרת הגמ' דבר גדול, מעשה מרכבה. ודבר קטן, הויות אביי ורבא. שאלו הרופא: "איך יתכן שהויות אביי ורבא יוגדרו בגמ' כדבר קטן? האם אפשר להחזיק מעמד רגע אחד בחיים בלי הויות האלו?"

חשב הגרב"ד כמה דקות וכך השיב לו: אומר לך את הפשט. נמשיל זאת לשני מקרים. במקרה אחד, בא יהודי ומספר לנו שכאשר הלך לצד הנהר ראה יהודי טובע במים ונאחו בשארית כוחותיו בבול עץ. ללא היסוס קפץ למים והציל את היהודי מטביעה. במקרה השני, מגיע יהודי ומספר שחברו ביקש ממנו פרוסת לחם עם המאה, והוא לא התעכב אלא נתן לו מיד. איזה מעשה יהיה חשוב יותר בעינינו? מה הוא הדבר הגדול ומהו הקטן? – שאל, והשיב אתה ודאי תאמר שהמציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, וממילא הדבר הגדול הוא מי שהציל את חברו מטביעה.

אמנם האמת אינה כך. האם אפשר לעבור ליד הנהר לראות יהודי טובע ולא להצילו ממות בטוח? הלא אדם שיעשה כך, ייחשב אכזרי ביותר. ואם כך מעשה ההצלה אינו נחשב כדבר גדול. ברם, במקרה השני שסיפרנו אודות הלחם וההמאה, מה יקרה אם יתעכב היהודי כמה דקות, ורק אחר כך יתן לחברו את פרוסת הלחם וההמאה? הרי באמת לא יקרה כלום. ולכן מי שהציל את חברו מטביעה בנהר, למרות שקיים בכך עולם מלא, נחשב המעשה כ"דבר קטן", שהרי אי אפשר שלא להציל, אבל מי שנתן פרוסת לחם לחברו עשה "מעשה גדול", שהרי היה באפשרותו להמתין והוא נתן לו מיד קצת.

זהו הביאור בדברי הגמרא, סיים הגרב"ב, דוקא מפני שאי אפשר להסתדר בלי הויות אביי ורבא אפילו רגע אחד, קוראת לזה הגמ' "דבר קטן", אך לפי דרגתנו עוד נוכל לחיות כמה דקות גם בלי מעשה מרכבה, ולכן זה "דבר גדול".

מתוך הספר **ורב הדומה למלאך**